

Pogled na Rinžo v centru Kočevja.
Foto: Shutterstock, september 2017.

Ob otvoritvi razstave.
Foto: Živa Ogorelec, Kočevje, 17. 6. 2017.

RAZSTAVA ŽIVLJENJE Z REKO RINŽO

Občasna razstava *Življenje z reko Rinžo* je nastala zaradi vse glasnejših pobud in prizadevanj lokalnih prebivalcev ter Občine Kočevje za ureditev največjega vodotoka na območju Kočevske – reke Rinže. Ta je bila v preteklosti izrednega pomena, saj je ljudi varovala pred turškimi vpadi, stoletja so na njej delovali mlini in žage, v njej so lovili ribe in rake, napajali živino, uporabljali vodo za gospodinjstvo in gospodarstvo, bila pa je tudi pomemben prostor druženja.

Občasna razstava je delo petih oziroma šestih avtorjev: Mojce Slapar in Nadje Kovačič, Vesne Jerbič Perko, Ivana Kordiša, Žive Ogorelec in Mihaela Petroviča ml. Zajema različne vidike te kraške reke: zgodovinsko-geografske, etnološke in umetnostnozgodovinske. Razstavo smo oblikovali tako, da se obiskovalci sprva seznanijo z zgodovinsko-geografskim orisom in opisom reke. Ta je precej kompleksen, saj ima reka spremenljiv sistem pritokov, odtokov in poplav. Vsakoletne poplave so še danes dobro ohranjene v zavesti vsakega Kočevarja, zato smo jim posvetili kar nekaj prostora. Poleg rednih poplav se je na približno vsakih deset let zgodila tudi izredna poplava ali povodenj. Rinža je bila ob takih razmerah tako visoka, da je prestopila bregove ter zalila središče Kočevja in okoliške vasi. Ljudje so si morali narediti različna plovila in brvi, da so se lahko gibal po poplavljenem območju, kar nazorno prikazujejo fotografije iz različnih obdobji (1912, 1933, 1939, 1963, 1978 itd.). Rinža tudi dandanes poplavlja (približno dvakrat letno), vendar zaradi gradnje suhega zadrževalnika v vasi Prigorica v sosednji občini Ribnica ni več

strahu pred izrednimi poplavami. Ko Rinža ni poplavljala, so njeno silo uporabljali okoliški mlini in nekaj žag. Teh ni bilo veliko, kot lahko obiskovalci vidijo na zemljevidu na enem od panojev, vendar so bili v kraškem svetu še kako potrebni. Pretočnost Rinže je (bila) precej majhna oziroma počasna, zato so na Kočevskem večinoma delovali mlini in žage na »spodnjo vodo«. To pomeni, da so morali vodo sprva zbrati v posebnem kanalu, imenovanem mlinščica, nato pa so jo spustili pod mlinsko kolo in mleli ali žagali. Ločnica v življenju z reko Rinžo je prav konec druge svetovne vojne. Kočevska ima precej specifično zgodovino, saj zaradi preselitve večinskega prebivalstva (kočevskih Nemcev) med letoma 1941 in 1942 nima ohranjene stare identitete, kulture, šeg in navad itd. Današnji prebivalci so, poleg nekaj redkih starejših prebivalcev, večinoma priseljenci iz različnih delov Slovenije (Primorska, Prekmurje, Osilniška dolina, Kostel itd.) in republik nekdanje Jugoslavije. So začetniki nove identitete Kočevarjev, ki se še oblikuje. Zato je bilo etnografsko delo pravi izziv, z mnogo luknjami v zgodovinski časovnici. K sreči smo našli tudi nekaj »starih« prebivalcev, ki so nam osvetlili pogled na življenje z reko Rinžo še v času pred prvo polovico 20. stoletja. Ti so imeli do Rinže drugačen odnos kot današnji prebivalci in tudi druga znanja, povezana z njo. Bili so dobri poznavalci reke, saj so po določenih znakih v okolju predvideli poplave in njihov obseg. Tako jim je bilo tudi jasno, do kje je gradnja hiš smiselna, v kakšne namene se uporablja zemlja na obrežjih itd. Vsaka lokacija ob Rinži je imela tudi svoje domače (kočevarsko) poimenovanje.

* Živa Ogorelec, univ. dipl. etnologinja in kulturna antropologinja, kustosinja, Pokrajinski muzej Kočevje, Prešernova ulica 11, 1330 Kočevje; info@pmk-kocevje.si.

Trudili smo se zbrati vsa, slovenska in kočevarska, predvojna in povojna in jih umestili na zemljevid. Obiskovalci si jih lahko ogledajo na razstavnem panoju z naslovom *Zemljevid ljudskih poimenovanj predelov ob Rinži*. »Stari« prebivalci so poznali tudi različne načine (ribo)lova, jedli in lovili so rake (teh danes v Rinži ni več), ženske so na za to določenih mestih spirale perilo itd. Zagotovo obstajajo še mnoga znanja in vedenja, ki so jih nekdanji prebivalci vzeli s seboj in jih moramo še pridobiti.

Povojni priseljenci, ki so se po drugi svetovni vojni naselili v zapuščene hiše ob Rinži, so s sabo prinesli nekatere novosti (npr. uporabo saka pri ribolovu), nastala so nova poimenovanja lokacij ob Rinži (kar se prav tako vidi na prej omenjenem zemljevidu), še danes pa se oblikujejo tudi nove šege in navade (spuščanje Pusta v Rinžo, veslanje maškar po Rinži itd.), ki se še niso ustalile v življenju ljudi. Ali se bodo med prebivalci Kočevske ohranile, bo povedal čas.

Preostanek razstave opisuje uporabo vode v gospodinjstvu, predvsem v prehrani, ribolov, nesnovno dediščino, Ribiško društvo Kočevje ter bogato družabno življenje ob Rinži. Ob tem moramo omeniti tekmovanje v *motoskijoringu* ali motornemu vleku smučarja oziroma drsalca po zaledeneli Rinži. Med letoma 1957 in 1959 sta ga organizirala Avto-moto društvo Kočevje in Telovadno društvo Partizan. Motoristi so na gume motornih koles pritrdili žeblice, da se je motor držal ledu, za sabo pa so vleкли smučarja ali drsalca. Tekmovalci so morali v čim krajšem času prevoziti en krog, kar pomeni, da so morali premagati pot od enega mostu na reki Rinži do drugega in nazaj. Leta 1958 je bil absolutni zmagovalec znani slovenski alpski smučar Valentin (Tine) Mulej. Po drugi svetovni vojni so se mnogotere vloge Rinže zlele v eno samo: reka je postala javni kanalizacijski jašek. Rastoča industrija in okoliške farme so vanjo spuščale odplake, svoje pa je dodala še gradnja dodatni jezov in zapornic, ki so reko ustavili in onemogočili proces samoočiščevanja. Sledili so množični pogini rib, razrast rumenega blatnika in upad kakovosti vode. Lokalni časopisi so že v 50. letih 20. stoletja opozarjali, da

voda ni več primerna za kopanje. Posledice nespametnega gospodarjenja čutimo še danes.

Razstava *Življenje z reko Rinžo*, brez umetnostnozgodovinskega dela, ta je ločen, stoji v okrog 74 m² velikem prostoru. Vanj smo postavili 19 panojev, štiri vitrine, maketo žage venecijanke, tehtnico in voziček iz mlina in žage ter dve rekonstrukciji. Prva predstavlja pripomoček za plavanje iz trsja, ki so ga otroci naredili sami, ko so se učili plavati. Druga rekonstrukcija je posebna ribiška palica z živo vabo (nadomestili smo jo s plastično, da ne bo pomote!), s katero je kočevski graščak Auersperg lovil ščuke. Obe rekonstrukciji sta nastali po ustnem pričevanju lokalnih prebivalcev in sta izrednega pomena. Razstavo dopolnjujejo zgodbe in prigode, razdeljene na pet tematskih sklopov. Zbral jih je lokalni ljubiteljski zgodovinar Mihael Petrovič ml. Natisnjene so na okroglih ploščah, spete skupaj in z ročajem pritrjene na zid. Tako smo v že tako majhnem prostoru izkoristili dodatne površine. Razstava se nadaljuje v zgornjem nadstropju, ki je namenjen likovnim delom lokalnih umetnikov, ki upodabljajo Rinžo. Predstavljene so štiri vedute, osem slik, šest fotografij in kip. Vsa dela zgovorno pričajo o tem, da je Kočevska na to izginjajočo reko zelo navezana in da je prav ta ena njenih najpomembnejših podob. V januarju 2018 bomo predstavili še akvarne ilustracije Kočevja za naslovom *Slikovite podobe Kočevskega gospostva* avtorja Karla Postla, iz leta 1864. Hranijo jih v posebnih zbirkah Boga Komelja Študijske knjižnice Mirana Jarca v Novem mestu. Zaradi občutljivosti gradiva bo umetnina razstavljena šele pred koncem razstave in samo za en mesec.

Odprte razstave je bilo na Poletno muzejsko noč 17. junija 2017. V kulturnem programu so nastopili učenci OŠ Ob Riži, podružnica Livold, Pevski zbor Mavrica in kočevski glasbenik Roman Zupančič. Razstavo spremlja obsežen spremljevalni program. Zaradi poletja, ko je večina ljudi na dopustu ali na počitnicah, večino obiskovalcev pričakujemo jeseni. Ob razstavi je nastal tudi katalog¹. Vabljeni k ogledu!

1 JERBIČ PERKO, Vesna idr.: *Življenje z reko Rinžo: Razstavniki katalog*. Kočevje: Pokrajinski muzej Kočevje, 2017.